

VIII. politologický kongres IPSA

Ve dnech 30. 8.—5. 9. 1970 se v Mnichově konal VIII. kongres Mezinárodní asociace politických věd (International Political Science Association — IPSA). Zúčastnili se ho politologové ze 47 států. Celkem (podle oficiálních seznamů) bylo přítomno 753 vědeckých pracovníků a studentů. Více než tři delegáty vyslalo 26 zemí, z toho nejvíce USA — 200, tj. 26,5 %, NSR — 100, tj. 13 %. Delegáti z Francie tvořili 10,3 % účastníků, z Velké Británie 7,4 % účastníků. Z těchto čtyř kapitalistických zemí se zúčastnilo kongresu 57,2 % delegátů. Ze všech kapitalistických zemí to bylo 648 delegátů, tj. 88,2 %, z rozvojových zemí 42 delegátů, tj. 5,6 % a ze socialistických 45 delegátů, tj. 5,9 %.

Poradí socialistických států podle počtu delegátů:

1. SSSR	20
2. Polsko	7
3. Rumunsko	5
4. ČSSR	4
5. Jugoslávie	4
6. Bulharsko	3
7. Maďarsko	2

Údaj pro Československo je přesný, z ostatních zemí se zúčastnili i delegáti neuvedení v oficiálních seznamech.*

Z kapitalistického světa se zúčastnilo kongresu 19 států, z rozvojové oblasti 21 států, ze socialistického systému 7 států. Z Evropy to bylo celkem 22 států, z Afriky 7, z Asie 8, z Jižní Ameriky 4, ze Severní Ameriky 2, z Blízkého a Středního východu 4, z Austrálie 1.

Vyšší účast měly z neevropských států: Argentina (7), Brazílie (5), Japonsko (9), Indie (4), Izrael (7), Turecko (6), Ghana (3). Z většiny neevropských zemí to byli 1–2 delegáti.

Tyto údaje se podstatně neliší od počtu a struktury účastníků VII. kongresu v Bruselu (1967), i když došlo k určité změně v účasti rozvojových zemí.

Velký význam má statistická analýza vědeckých sdělení. V roce 1967 bylo předloženo 100 vědeckých sdělení. V r. 1970 se očekávalo 150–160 zpráv, skutečný počet však byl 201.

* Po vysazení článku jsme dostali z Bruselu další zpřesňující údaje. Vyjímáme z nich některé nejdůležitější: Celkový počet účastníků dosáhl 916 osob z 41 zemí. Celkem bylo předloženo 257 zpráv. Ze socialistických zemí bylo na kongresu přítomno:

1. SSSR	20
2. Jugoslávie	15
3. Polsko	10
4. Bulharsko	7

Z toho bylo 191 titulů technicky zajištěno. Protože však před 1. červnem 1970 došlo pouze 14 titulů (s 366 stranami) a zbytek po tomto datu, nebylo možno zajistit dostatečnou připravenost delegátů pro průběh jednání, což bylo několikrát výslovně kritizováno.

Dokladem velké kvantitativní převahy ne-socialistických delegací v této oblasti je fakt, že samotné USA předložily v sekcích 11 a v setkáních odborníků 55 příspěvků, tj. celkem 6 (proti 25 podchyceným v r. 1967), což je 32 %. Ze socialistických zemí byla předložena 4 sdělení v sekcích a 6 na setkáních odborníků, tj. celkem 10, tj. 4,9 %. Ze socialistických zemí byl ovšem předložen určitý počet příspěvků, které byly rozdávány až během kongresu a které nejsou v tomto přehledu zachyceny.

Pokud jde o generální zpravodaje v sekcích, byl z USA, SSSR, Belgie a Norska jeden zpravodaj. Ze socialistických zemí předložil 2 příspěvky Sovětský svaz a 2 Jugoslávie.

Pokud jde o organizátory setkání odborníků, byli tři z USA, Francie a NSR, dva z Belgie a jeden z Polska, Kanady, Velké Británie, Švýcarska a Ugandy. Československo tu předložilo 3 referáty, Polsko dva a Jugoslávie jeden.

Celkem bylo (oficiálně) organizováno 19 sezení, kromě některých neformálních, ad hoc a specializovaných setkání.

Statistické údaje o počtu a struktuře delegátů a příspěvků ukazují na značnou kvantitativní převahu delegátů a příspěvků z USA a poměrně velmi malý kvantitativní podíl delegátů a příspěvků ze socialistických zemí. Potěšitelné je čestné zastoupení Československa na setkáních odborníků (*Současné trendy politické teorie, Mezinárodní vztahy, Modernizace politického systému*).

Na rozdíl od předchozích kongresů byla věnována větší organizační i technická pozornost setkání odborníků (např. materiály byly poprvé oficiálně distribuovány). Tím se v jisté míře snížila váha plenárních zasedání a jejich výjimečná pozice. Jistá nekonceptnost se promítá ve výběru témat. Teprve po zásahu byl např. na pořad sekce zařazen bod týkající se komparace významu Hegelovy

5. Rumunsko	5
6. ČSSR	4
7. Maďarsko	4

Podobně upravil sekretariát kongresu konečný počet účastníků z kapitalistických zemí: USA na 260, NSR 113, Francie 80, Velká Británie 54, Belgie 44, Nizozemí 35, Itálie 34, Kanada 29, Švýcarsko 27, Norsko 26, Švédsko 26, Finsko 12, Dánsko 11, Turecko 9, Španělsko 8 atd.

a Leninovy politické teorie. Jinak byla zařazena tématá, odrážející západní preferenční hlediska (*Kvantitativní a matematické metody v politické vědě, Církev jako politická instituce, Modely a metody komparačních výzkumů výstavby států*). Pro marxistické politology byla velmi zajímavá sekce kvantitativních metod, reflektující významné trendy v rozvoji světové politologie. Další dvě sekce se prosadily díky tradičním nemarxistickým orientacím (komparace, význam církve). Z kvantitativního hlediska dominovala sekce *Církev jako politická instituce* s 29 příspěvky, v dalších sekcích se pohyboval počet příspěvků kolem 10.

Výběr témat v setkáních odborníků byl poměrně komplexní. Zahrnul oblasti nejobecnější teorie, významnou rovinu politických rozhodovatelů (výběru a reálných funkcí), analýzu místní politiky, procesy řízení a participace (i když ilustrativně), výzkum mezinárodních vztahů na obecné i specifické (integrace) úrovni, včetně politického soutěžení a politické modernizace. Některá témata jsou již tradiční (např. volební chování, mládež a politika, finančníctví a politika), jiná jsou zařazena nově a také s odlišným objektivním dosahem.

Velmi pozitivně je třeba hodnotit výměnu názorů o aktuálních problémech politické teorie, nevyjasněný zůstává zatím např. dosah tématu biologie a politika. Je totiž otázkou, zda zařazení nevyzdvihuje náhodně tento méně významný aspekt či zda jde o odraz nového nástupu biologické školy v politologii.

Kvalitativně určující význam měly tři vědecké sekce: Vývoj politické teorie: *Hegel—Lenin, Současné tendence v politické teorii* a *Kvantitativní a kvalitativní metody v politické teorii*. K nim se pak řadí sekce *Teorie mezinárodních vztahů, Politická modernizace, Mládež a politika* (popřípadě *Analýza rozhodovacích elit*). Charakteristika jednání v těchto sekcích může také nejspíše postihnout základní typické trendy, projevuující se v celém kongresovém jednání a v jeho ovzduší.

Tento základní celkový trend je poznamenán nezávisle na sobě přiznávanou krizí politologie ze strany G. Almonda a D. Eastona. Je příznačné, že oba reprezentují americkou politologii. Jde totiž především o krizi americké politologie, jak zdůraznila řada delegátů z evropských a socialistických zemí. Tato krize souvisí s obavami z rostoucí abstraktnosti vědecké explanace, z růstu „autonomizace“ vědního výzkumu, z jednostranné preference základního výzkumu, z omezenosti behaviorálního a obecně systémového (tj. pouze formálního, antidialektického) přístupu atd. Jde o konflikty vznikající mezi „čistou“, akademickou, pluralitní, jednostrannou, „antideologickou“ a „antipolitickou“ politologií a dosahem praxe, jejich konfliktů, jak se naléhavě připomínají zejména v USA i jinde.

Easton, podobně jako před ním Almond, „kajicně“ konstatuje, že žádná věda nemůže být nehodnotící, neangažovaná, že musí diferencovat podstatné roviny ve skutečnosti i ve vědeckých teoriích. Jak ukázal i sociologický kongres ve Varně, „osvojují“ si ně-

kteří vědci některá „marxistická“ východiska, jako je monistický přístup, pokoušejí se objektivisticky interpretovat základní marxistické kategorie (partijnost, konkrétní všeobecnost apod.). Vzniká tak rozpor mezi akademickou, objektivistickou tendencí a reálným, objektivním, ideologickým a politickým dosahem. Zvláště silné jsou tyto snahy o objektivistickou interpretaci marxismu v severských zemích.

Easton, který ztotožňuje ve značné míře vývoj politologie s vývojem své vlastní koncepce, navrhuje v souladu se svou základní filosofickou orientací východisko pragmatické. Návrat k ideologickým a politickým rozměrům politologie (tj. k hodnocení apod.) považuje za taktický, dočasný, vynucený prohlubováním politických konfliktů. Nemá ovlivnit jednostranný důraz na základní výzkum, i když je Easton přesvědčen, že mezi výzkumem a praxí neexistují automatismy. Jakmile bude dosaženo účelnější „rovnováhy“ teorie a praxe, slibuje politologům opět návrat k neangažovanému zkoumání.

Neuvědomuje si tedy pravou povahu a dosah krize americké formální školy, která ani v systémové metodologii nepřekonává svá základní omezení, zvláště deweyovsko-pragmatické pojetí praxe.

Pro stav v politologii je příznačné, že v ofenzivním smyslu zůstala nevyužitá skutečnost, že se kongres konal na půdě státu, k jehož kulturním tradicím patří významná klasická (dialekticko-idealistická i materialistická) filosofie. Fakt, že západoněmecká politologie této příležitosti naprosto (i v čistě kvantitativním smyslu) nevyužila, dokládá její trvající závislost na importovaném anglosaském liberalismu a pragmatismu. Někteří delegáti (mj. i československý) ovšem na tuto skutečnost poukazovali.

V jisté míře a spíše nepřímo ovlivnilo tuto situaci jednání v sekci *Hegel a Lenin*. Kdyby bylo tohoto jednání využito cílevědoměji, mohlo být jednoznačněji naznačeno východisko z americké krize světové politologie a ořesena kvantitativní dominance americké politologie.

Jednání ovlivnil i určitý rozdíl mezi úrovní písemných podkladů a ústních komentářů a s nimi spjatých diskusí a polemik. Zatímco některé písemné příspěvky jsou inspirativní, jejich výklad autory i diskuse a polemiky, které vyvolaly, tuto inspirativnost někdy postrádaly a dokonce vedly k dezinterpretacím. Navíc je nutné poukázat na fakt inertních monologií vedených na jedné straně buržoazními politology a politology ze socialistických zemí.

V sekci Lenin a Hegel vystoupili socialističtí politologové a politologové ze zemí skandinávských, USA a NSR. Profesor Čchikvadze, jako hlavní zpravodaj, přednesl referát o významu Lenina pro moderní politické myšlení, zvláště pro vypracování politické strategie a taktiky dělnického hnutí. Na tuto linii navázal Lebedev (*Leninovy ideje o socialistické demokracii a současná evoluce*) i Bibič (Jugoslávie), který zdůraznil ideu o nutnosti intenzivnějšího zkoumání „černé skříňky“ po-

litického systému v marxismu (*Vztah občanské společnosti a státu u Hegela a Marxe*). Delegáti z Bulharska reagovali na některé podněty z diskuse a věnovali se spíše právním aspektům fungování politického systému v socialistické revoluci a v současném Bulharsku.

Dva delegáti ze skandinávských zemí se pokusili o objektivistickou interpretaci některých marxistických pojmů. Jejich akademická objektivnost a interpretace dialektiky v podstatě z nedialektických pozic vyvolává však vážné zkratky, jsou např. vedeny povrchní analogie mezi funkcionální strukturou některých politických institucí u Hegela a u Lenina (ztotožnění funkcí Hegelova monarchy a Leninovy proletářské strany). I když byl autor této téze inspirován sympatickou snahou ukázat na abstraktní úrovni společné monistické filosofické východisko obou myslitelů, ilustroval tuto ideu velmi nedostatečným a povrchním způsobem. Srovnání bylo právem ironizováno, a to nejen socialistickými delegáty.

Do popředí se nedostala komparace Hegela a Lenina mezi jiným i proto, že jednání byla časově oddělena. V diskusi o Hegelovi vyvolal někteří západní politologové povrchní polemiku, oživující staré spory o skutečném politickém profilu Hegela (liberál kontra konzervativce). K hlubšímu ujasnění tohoto sporu na kongresu nedošlo.

Zhodnotit význam dalších sekcí a jejich případný dosah pro základní trendy diskuse na kongresu bude možné teprve po důkladném zhodnocení a analýze písemných materiálů, vzhledem k tomu, že čtyřlenná delegace nemohla zachytit bezprostřední průběh diskuse v dalších sekcích. Jak však naznačuje i diskuse v sekci kvantitativních metod, také zde se v jisté míře objevily problémy metodologické, zejména význam hodnocení u experimentátora, význam momentu relevance výzkumů, analýzy apologetického a řídicího užití závěrů sociální vědy v politické praxi a další.

*

Kongresu se zúčastnila tříčlenná oficiální delegace z Československa, mimo ní pak další vědecký pracovník; písemně byl zaslán jeden příspěvek. Příspěvek *Monistická politologie* byl přednesen v sekci teorie politiky (Formánek), *Kvantitativní metody v politologii* v sekci kvantitativních metod (Charvát, Soukup, Kučera), jeden referát byl předložen v sekci mezinárodních vztahů (Soják) a jeden v sekci *Modernizace politického systému* (Rohan).

Příspěvek M. Formánka byl p. Bernardem jako organizátorem setkání velmi příznivě uveden mezi jiným i proto, že umožňoval konfrontaci marxistických a nemarxistických stanovisek. V diskusi vystoupil prof. Bibič, který v podobě dotazu víceméně formuloval vlastní stanovisko k problému monistické interpretace a k hodnocení významu některých Pašičových tezí. Konfrontace nebyla záměrně vyhrocena na konflikt. S velkou podporou a zájmem se setkal příspěvek čs. politologů u organizátora sekce kvantitativních metod

K. Deutsche a také v plénu sekce. Podle informací ze sekce *Teorie mezinárodních vztahů* byla komunikace ztěžována dominancí tzv. linkage theory (ploše popisující vazby vnitřní a vnější politiky) a nemožností zasvěceného dialogu mezi marxisty a nemarxisty. V sekci se pozitivně projevil spolupráce V. Sojáka a L. Pastusiaka.

Československá delegace předložila podnětné referáty v rozhodujících sekcích a prokázala nesporně světovou úroveň naší politologie. Její účast je ovšem nutno hodnotit střízlivě, pokud jde o možnosti ovlivnit průběh jednání. Povaha československé účasti a také účasti z dalších socialistických zemí odpovídá dosažené úrovni institucionalizace, nikoli však jejím potenciálním možnostem. Až dosud se na světových kongresech nepodařilo přejít do výraznější ofenzivy, i když určitým startem byla úroveň jednání v sekci Hegel a Lenin.

Československá společnost pro politickou vědu by měla urychleně vyřešit své vnitřní problémy, aby mohla zajistit včasnou a hlubokou přípravu příštího zahraničního vystoupení naší vědy i další formy (mimokongresových) komunikací s řadou národních asociací, zvláště ze socialistických zemí. Přispěla by tím i k plnění svého poslání spoluorganizátorky rozvoje československé politologie a jejích sociálně politických funkcí.

Miloslav Formánek

Marx, Engels, Lenin a moderní sociologie

Pod tímto názvem uspořádala sekce sociologie České socialistické akademie ve spolupráci s ČSAV jednodenní seminář, který si položil za cíl vzpomenout 100. výročí narození V. I. Lenina, 150. výročí narození B. Engelse a 50. výročí založení KSČ seriózním zamyšlením nad pracemi klasiků s cílem ukázat, že jejich vědecký přístup k řešení společenských jevů neztratil dodnes na své aktuálnosti. Referenti i diskutující pozitivními argumenty a citací děl klasiků vyvrátili v uplynulé době často šířené názory, že moderní společnost je již natolik novou realitou, že teoretické koncepce marxismu, vypracované před sto a více lety, nemohou být teoretickým návodem pro analýzu současných sociálních problémů. Referenti se snažili ukázat, že skutečně vědecké poznatky jsou eo ipso i moderní a že mechanické uplatňování faktorů času prozrazuje značnou naivitu a nevědeckost odpůrců marxismu. Třídní analýza je i v moderní společnosti jedinou cestou jak dospět k vědeckému obrazu této společnosti a jakékoli „moderní“ teze o tom, že mohutný rozmach techniky automaticky přeměnil tvář soudobé společnosti a vytvořil bezrozdílnou masu zaměstnanců či občanů „blahobytné společnosti“, jsou vyvráceny každodenní praxí moderních kapitalistických zemí. Jejich statistiky uvádějí například extrémě nezaměstnaných na jednom pólu a oligarchických skupin vlastníků na druhém, příjmovou diferenciaci, která je sama kritikou teorií o blahobytu všech občanů; publicistika musí dále zaznamenávat masové srážky různých skupin v zemi, utla-